

Het Waterwingebied

Natuurwandelingen in en om Amersfoort

8

Natuur en cultuurhistorie van het voormalig waterwingebied
tussen Liendert en Rustenburg

Lengte: blauwe route 3,5 km;
groene route 2 km.

Duur: 0,5, 1 of 1,5 uur
Prijs: € 3,00

Het Waterwingebied: Unieke natuur midden in de stad!

Het Waterwingebied. Een smalle groengordel tussen de Amersfoortse wijken Liendert en Rustenburg, doorlopend naar de groengordel tussen de Amersfoortse wijk Schuilenburg en de A28. Een zeer verrassend gebied. Een groen pareltje.

Binnen een minuut fiets je er doorheen. Van Oost naar West is het soms maar 100 m. breed. Maar je kunt er ook ruim een uur wandelen. Want van Noord naar Zuid is het ruim 2,5 km lang. Alles bij elkaar toch 25 ha.

Een zeer bijzonder staaltje ruimtelijke ordening, een verborgen paradijsje in stedelijk gebied en inmiddels ook nog een belangrijke ecologische zone. Vlierbessen, hazelnoten en zelfs aardbeitjes onder de struiken. Vleermuizen, spechten, egels en mollen. Een schaapskudde met herder en honden..

Een oase van rust in een stedelijke omgeving. Waar je populieren kan horen ruisen en in het gras kan liggen zonder een huis te zien. Waar zowel de Sperwer als de Rietzanger broedt. Waar 's winters grote groepen kauwtjes, eksters en duiven hun nachtverblijf opslaan. Waar je –met wat geluk– het ijsvogeltje en de bunzing kan zien. Kom maar kijken.

WANDELEN IN HET WATERWINGEBIED.

In Het Waterwingebied zijn twee wandelingen uitgezet. Deze wandelingen zijn in het gebied aangegeven met paaltjes met een gekleurd schildje.

In de beschreven wandelrichting staan de paaltjes **altijd** aan de **rechterkant** van het pad.

De wandeling langs de **blauwe paaltjes** start en eindigt bij de Skate-baan aan de Van Randwijcklaan. Deze wandeling is ca. 3,5 km. en voert over geasfalteerde paden. Hoewel het asfalt niet overal in uitstekende staat is, is deze wandeling ook goed te doen voor gebruikers van een rolstoel. Bij blauwe paaltjes met een nummer vindt u in deze wandelgids informatie over de directe omgeving van het aangegeven paaltje.

De wandeling langs de **groene paaltjes** is een variant op de blauwe route in het Noordelijk Waterwingebied. Deze variant start aan Het Onderduikerspad. Deze variant is ca 2 km lang en moeilijk of niet toegankelijk voor rolstoelgebruikers. In sommige jaargetijden zijn voor dit pad laarzen nodig en in andere jaargetijden een goede bescherming tegen teken. De gemarkeerde paaltjes hebben hier een letter. Bij de letter in deze wandelgids vindt u informatie over de directe omgeving van de zo gemarkeerde paaltjes.

Natuurlijk staat het u vrij de route(s) vanaf elk startpunt en in elke gewenste richting te lopen. Mogelijk moet u dan zelf links/rechts, noord/zuid e.d. aanpassen aan uw looprichting.

Prettige wandeling!

PRAKTISCHE INFORMATIE

- **Startpunt Van Randwijcklaan.**

De routebeschrijving van de Blauwe Route in deze gids start tegenover de Skate-baan aan de Van Randwijcklaan.

Via openbaar vervoer bereikbaar met stadsbus Liendert of Rustenburg. Halte Vogelplein aan de Wiekslag in Liendert of halte Van Randwijcklaan aan de Rustenburgerweg in Rustenburg. U start dan –naar keuze– bij paal 1 of paal 8.

- **Startpunt Hoge weg.**

U kunt de Blauwe Route ook starten vanaf de Hogeweg. Lijndienst naar Apeldoorn of Harderwijk. Halte Schuilenburg. U start dan bij paal 7 in deze gids.

- **Startpunt Station Schothorst**

Via tunnel onder het spoor Amersfoort-Apeldoorn door, linksaf het park in. U start dan bij paal 17 in deze gids.

U kunt daar kiezen voor de Blauwe of de Groene Route.

- **Startpunt Arendshorst**

De Groene Route begint aan Het Onderduikerspad. U kunt dit startpunt via het openbaar vervoer bereiken met stadsbus Rustenburg, Trekvogelweg, halte Arendshorst. Over het parkeerterrein tussen de flats naar het bruggetje. Iets verderop ziet u aan de rechterkant paal A van de Groene Route.

- **Horeca.**

Op de route van de wandeling is er geen reguliere horeca-voorziening en dus ook geen toilet. In de winkelstrip aan de Wiekslag is een cafetaria.

HET WATERWINGEBIED

- **Middeleeuwse Meent:**

Het huidige Waterwingebied is een klein restant van de middeleeuwse Amersfoortse Meent. Die Amersfoortse Meent was een gezamenlijk weidegebied en strekte zich uit van de “Camp” (=akker), waar gewassen als hop en graan verbouwd werden voor de talrijke Amersfoortse bierbrouwerijen, tot aan de “Doorne Hegh” bij Hoeflaken. Deze Amersfoortse Meent werd doorsneden door een aantal beken en een aantal wegen. Die liepen allemaal oost-west.

- **Ijstijden:**

In de voorlaatste Ijstijd werd de Gelderse Vallei gevormd. Grote ijsmassa's stuwden het Veluwemassief en de Utrechtse Heuvelrug op. Met daartussen de Gelderse Vallei. In de laatste Ijstijd was Nederland een toendra-landschap. Aanhoudende westenwinden vormden heuvels van Noord-zeezand. Dekzandruggen, die allemaal oost-west lopen.

- **Bodem:**

De bodem van het huidige Waterwingebied bestaat uit dekzandruggen met daartussen beekerdgrond. Die beekerdgrond is de aarde die de beken hier na de Ijstijden achterlieten. Vruchtbare maar drassige grond. Al met al een laag gelegen, drassig gebied met veel beken. Met droge plekken op de dekzandruggen. Iets ten Oosten van Het Waterwingebied werden recent op dekzandruggen bewoningssporen uit de IJzertijd gevonden.

- **Tabaksverbouw:**

Van het begin van de 17^e eeuw tot in de 19^e eeuw werd er rondom Amersfoort op grote schaal tabak verbouwd. Het huidige

Ijsvogeltje

▲ Boomblauwtje ▼ Bont zandoogje

Waterwingebied lag ongeveer in het hart van de toenmalige tabaksplantages. Tabak bracht toen meer op dan graan. Tabak werd zelfs de kurk waarop Amersfoort een tijd lang economisch dreef. Tabakshandelaar Benjamin Cohen bouwde in 1789 aan de Zuidsingel 38 het Huis met de Paarse Ruiten.

- **GrebbeLinie:**

Vanwege haar lage ligging was Het Waterwingebied tot 1945 onderdeel van De GrebbeLinie. Het Waterwingebied was, met het huidige gebied van Liendert en Rustenburg, onderdeel van het inundatiegebied “De Spoorwegkom”. Het laaggelegen Schuilenburg heette “De Voetpadkom”.

- **Waterwinning:**

In 1866 heerste er in Amersfoort een Cholera epidemie. Een rapport uit 1886 toonde het verband aan tussen cholera en slecht drinkwater. Amersfoorters dronken toen water uit stadspompen. Vanaf 1889 werd het Amersfoortse drinkwater geleverd door de Utrechtse Waterleiding Maatschappij. Die won haar drinkwater in Soesterberg. In 1911 besloot de Amersfoortse Gemeenteraad om zelf haar drinkwater te gaan winnen. Van 1913 tot 2003 was Het Waterwingebied daadwerkelijk in gebruik als waterwingebied. Tientallen pompinstallaties pompten grondwater op van een diepte van 25 tot 198 meter. Water uit het Veluws Massief en de Utrechtse Heuvelrug verzamelt zich onder Het Waterwingebied onder een ondoordringbare kleilaag. Water dat al eeuwen geleden als regen is gevallen, gefilterd door zandlagen. Water onder druk: artesisch water. Als je een gat maakt in die ondoordringbare kleilaag spuit het water vanzelf omhoog. Vanwege een Provinciale Verordening omtrent verdroging wordt er sinds 2003 niet meer daadwerkelijk water gewonnen in Het Waterwingebied. Het Amersfoortse drinkwater komt nu uit Flevoland.

- **Valleikanaal:**

Pas toen het Valleikanaal tussen 1930 en 1945 –als tewerkstellingsproject, letterlijk met de schop– werd gegraven, werd de afwatering beter. Tot die tijd was de Hoge Weg –over een aantal dekzandruggen– het hele jaar begaanbaar. De Hoge Weg was zelfs een tijd een belangrijke Hessenweg. De Lage Weg was een kortere, maar vaak slecht begaanbare weg.

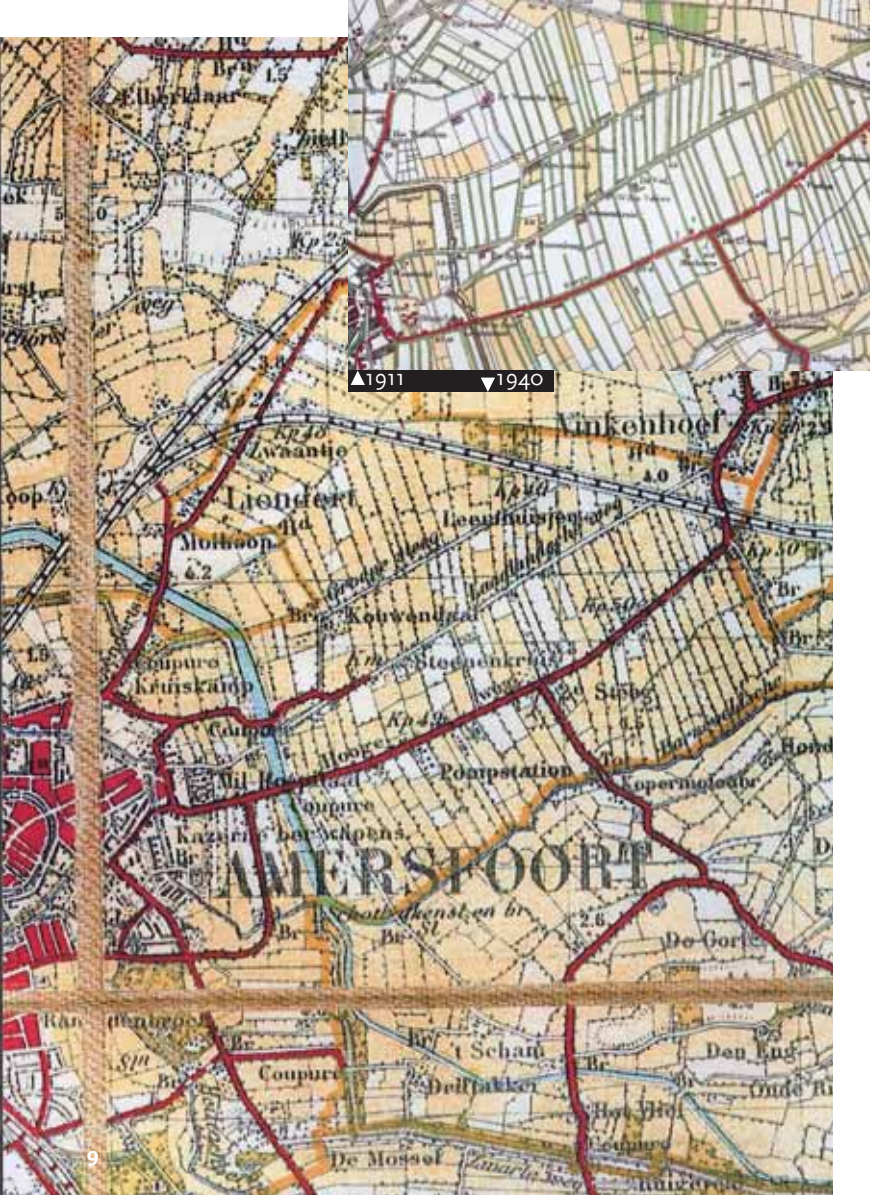
- **Het Waterwingebied:**

Het huidige Waterwingebied kreeg zijn vorm tussen 1972 en 1978. In 1972 was de wijk Liendert afgebouwd. In Het Waterwingebied mocht niet gebouwd worden omdat het een waterwingebied was. Daarom werd het herschapen van een weidegebied met wat akkers en boomgaarden naar een parkachtig landschap dat de overgang moest vormen van De Stad naar Het Platteland: De Gelderse Vallei.

Verschillende landschapsarchitecten ontwierpen –in een aantal fases– het huidige Waterwingebied. Opmerkelijk in het ontwerp van dit stadspark is het feit dat de oorspronkelijke onderhoudspaden voor de waterputten zijn gehandhaafd in het padenstramien. Verder hebben deze landschapsarchitecten zich in toenemende mate laten inspireren door het landschap van de aangrenzende Gelderse Vallei. Besloten grasveldjes, houtwallen. Daarnaast hebben zij een aantal bestaande erfgrenzen en de daaraan staande knotbomen gehandhaafd.

De structuur van Het Waterwingebied anno nu verschilt niet zoveel met de structuur uit 1850 of 1911 of 1940.

De knik in het verkavelingspatroon rond voormalige boerderijen als Het Zwaantje is nog steeds aanwijsbaar en ook de eik die waarschijnlijk voor de deur van boerderij Het Steene Kruis heeft gestaan is nog aanwezig.

▲1911 ▼1940

Stichtingseik

ROUTEBSCHRIJVING BLAUWE ROUTE

Startpunt: Van Randwijcklaan tegenover de Skate-baan.

► **Paal 1:** *Dit is het begin van de route door Het Zuidelijk Waterwingebied.*

- **De naam: Het Waterwingebied**

Van 1913 tot 2003 werd dit gebied gebruikt als actief waterwingebied. Het water dat hier werd opgepompt was eeuwen eerder al als regenwater gevallen. Kwalitatief goed water dat een groot deel van Amersfoort en de omliggende gemeenten van goed drinkwater voorzag.

- **De putten:**

Het puttenveld strekte zich uiteindelijk uit van de spoorlijn Amersfoort-Apeldoorn tot aan de Barneveldsebeek en daar zelfs tot aan de oostelijke kant van de huidige A 28. Daar kan je ook zien dat de oorspronkelijke putten veel kleiner waren. Aan het eind van de 20^e eeuw heeft het waterleidingbedrijf een roestvrijstalen ommanteling om de putten laten aanbrengen. Dit om de putten beter op te laten vallen als historisch landschapselement en om ze een frisse uitstraling te geven voor een fris product: water.

De put die u hier links van het pad ziet is een van de vele putten in dit gebied. De diepte die op de put is aangegeven is ietwat misleidend. In elke put werd water van verschillende dieptes opgepompt. Soms wel tot 200 m.

► **Paal 2:** *Tussen Stad & Land*

Het Waterwingebied was lang een drassig weidegebied met wat akkers en boomgaarden. Greppels en knotbomen vormden de erfgrenzen. Na de aanleg van het Valleikanaal werd de

afwatering van dit gebied aanzienlijk verbeterd. De wijk Liendert (aan uw rechterhand) werd gebouwd met als idee dat het de laatste uitbreiding van Amersfoort naar het Oosten zou zijn. De flats in deze wijk werden dan ook geplaatst als een “laatste stadsmuur”.

Het huidige Waterwingebied werd tussen 1970 en 1978 in een aantal fasen omgevormd van een weidegebied tot een stadspark dat de overgang tussen De Stad en Het Platteland moest vormen.

- **De sfeer van het oorspronkelijk landschap.**

De verschillende landschapsarchitecten die Het Waterwingebied oorspronkelijk vorm hebben gegeven zijn in toenemende mate geïnspireerd geraakt door het landschap van de aansluitende Gelderse Vallei. Daarom vindt u in Het Waterwingebied ook vrijwel alleen inheemse bomen en struiken. Typerende bomen en struiken die ook in de Gelderse Vallei voorkomen.

Daarbij is goed gekeken naar kleine hoogteverschillen. Veel wilgen en elzen in de lagere, nattere gedeelten. Meer eiken en beuken in de hogere gedeelten.

- **Knoppergallen en schaduwplanten.**

Op deze specifieke plek vindt u de bijzondere combinatie van Moseiken en Zomereiken. Deze combinatie zorgt voor een heel bijzondere voortplantingscyclus van galwespen. Het zichtbare effect van deze bijzondere voortplantingscyclus zijn de “knoppers”. Ernstig misvormde eikels.

Hier vindt u ook voorbeelden van schaduwvegetatie. Planten die het goed doen in de schaduw van de hoge flats die zon uit het westen wegvangen.

► **Paal 3: Natuurvriendelijke oevers.**

In het begin van de 21e eeuw zijn in de aangrenzende wijken drastische baggerwerkzaamheden uitgevoerd in de doorgaande watergangen. Daarbij zijn in Het Waterwaterwingebied een aantal natuurvriendelijke oevers aangelegd. Hier ziet u er één. Een geleidelijke overgang van land naar water. Ondiepe gedeelten die als kraamkamer kunnen dienen voor jonge vissen, kikkers en mogelijk salamanders. Mogelijkheden voor natuurlijke oeverbegroeiing. De hoop is dat dit gebied op deze manier ook weer aantrekkelijk wordt voor de Ringslang.

► **Paal 4: Een eik met een verhaal.**

Aan het eind van dit pad ziet u links –bij de glasbak– een goed ontwikkelde eik. Hoewel hij tussen de forse populieren die hier na 1970 geplant zijn niet meer zo opvalt, stamt deze eik waarschijnlijk uit ca 1875. Deze eik markeert een bijzondere plek. Op deze plek werd in 1571 burgemeesters zoon Evert Ram bij een schermutseling neergestoken door een 19 jarige. Zijn vader plaatste op deze plek een stenen herdenkingskruis. Dat kruis werd in 1869 verwijderd en in 1871 in bruikleen gegeven aan museum Flehite.

• **Oude boerderijen met illustere namen.**

In het gebied waar nu de wijken Liendert en Rustenburg –met daartussen Het Waterwingebied– liggen, stonden de eerste helft van de 20e eeuw nog allerlei boerderijen met illustere namen als Het Vod, de Wilde Veluwe, Het Zwaantje, Het Leemhuisje en Het Steene Kruis. De eik die u nu naast de glasbak ziet staan was waarschijnlijk de eik die traditioneel geplant werd bij het stichten van een nieuwe boerderij. In dit geval de boerderij Het Steene Kruis. De boerderij Het Steene Kruis ontleende zijn naam aan de plek waar hij werd

gesticht. De plaats van het wegekruis voor Evert Ram dus. Deze boerderij lag van 1875 tot 1968 aan de Lageweg nr. 67. De Lageweg lag toen iets noordelijker dan tegenwoordig. Documentatie over Het Steene Kruis is te vinden in het boerderijenregister van Het Openluchtmuseum in Arnhem.

► **Paal 5: Nachtkraal**

Sinds 2005 wordt Het Waterwingebied vanaf het vroege voorjaar tot de late herfst van tijd tot tijd begraaasd door een schaapskudde met herder en honden. Begrazing door een doelgericht ecologisch ingezette schaapskudde kan bijdragen aan een grotere biodiversiteit in het gebied. Dit is een van de twee nachtverblijven voor de kudde in Het Waterwingebied.

► **Paal 6: Parklandschap**

Dit gedeelte van Het Waterwingebied is als eerste ontworpen. Hier zie je nog weinig relatie met de Gelderse Vallei. Vanaf deze plek is goed te zien dat dit gedeelte van Het Waterwingebied vooral is ingericht als klassiek Landschapspark. Grote beuken, open grasvelden.

► **Paal 7: Pompgebouw.**

Hier eindigt dit deel van Het Waterwingebied. Aan de overkant van de Hogeweg, iets naar rechts, ziet u het pompgebouw dat vanaf 1938 het water uit Het Waterwingebied naar de watertoren op De Berg pompte. Vanuit de watertoren op De Berg (32 m boven n.a.p.) werd het water over Amersfoort gedistribueerd. Dit Pompgebouw, ontworpen door stadsarchitect C.B. van der Tak, is tegenwoordig een modern kantorencomplex. Achter dit gebouw liggen de nu nog werkende pompen die het water uit Flevoland verwerken. En er staat zelfs nog één van de –oorspronkelijk twee– witte reinwaterkelders. Achter dit complex ligt het laatste stuk van Het

▲ Natuurlijke oever ▼ Parklandschap

Waterwingebied, dat doorloopt tot aan de Barneveldsebeek. In dit gebied is (nog) geen wandeling uitgezet, maar u wordt van harte uitgenodigd dit gebied zelf te ontdekken.

- **Ecologische verbinding**

Essentieel voor de functie van ecologische zone –die Het Waterwingebied heeft– is deze verbinding met de Barneveldse Beek. Via de Barneveldse Beek komt de Gelderse Vallei Amersfoort binnen. Via het Valleikanaal, maar ook via Het Waterwingebied, grijpt de natuur zijn kansen om zich uit te breiden in het stedelijk gebied. De Hogeweg is –als drukke toevoerweg– een ernstige barrière in deze ecologische zone. Bij de komende reconstructie van de Hogeweg wordt onderzocht of er faunapassages mogelijk zijn.

- **Hogeweg**

De Hogeweg ontleent zijn naam aan het feit dat deze weg hoog over een aantal dekzandruggen loopt en daardoor altijd begaanbaar was. Dat in tegenstelling tot de kortere Lageweg die in de drassige laagte van het voormalig beekdal lag.

- **Hessenwegen**

Van de 17^e tot de 19^e eeuw was Amersfoort een van de twee eindpunten van de Hessenwegen. Kooplieden uit Hessen, tegenwoordig de deelstaat Noordrijnland-Westfalen in Duitsland, trokken met hun koopwaar in grote huifkarren naar de internationale markt die Amsterdam toen al was. Vooral in het Oosten van het land bestaat een uitgebreid netwerk van Hessenwegen. Al die Hessenwegen eindigden in Utrecht of, in mindere mate, in Amersfoort. Verder naar het westen werden de wegen te drassig voor de zware huifkarren die elk getrokken werden door een span paarden. In Amersfoort verhandelden De Hessenmannen hun garens aan de Amers-

foortse Bombazijnwevers of verscheepten hun aardewerk naar Amsterdam. De Hessenwagens kwamen Amersfoort binnen via de Hogeweg vanuit Stoutenburg. Bij de Kopermolenbrug in Stoutenburg heeft eeuwenlang een tol gestaan en die stond niet voor niets juist daar. Aan de Hogeweg was een wielmakerij en aan de Beestenmarkt lag de uitspanning De Hessenkar. De laatste Hessenwagen arriveerde in Amersfoort in 1897.

Van hier lopen we via een vrijwel recht pad terug naar ons uitgangspunt aan de Van Randwijcklaan.

- **Houtwallen**

In het kampenlandschap van de Gelderse Vallei is de houtwal een belangrijk landschapselement. Een houtwal diende als erfafscheiding en/of als veekering. Door mechanisering en schaalvergroting in de landbouw zijn veel houtwallen verdwenen of vervangen door bijvoorbeeld prikkeldraad. Een houtwal kan echter een ideale leefplek zijn voor veel soorten insecten, zoogdieren en vogels. Een ecosysteem dat –bij goed onderhoud– zichzelf in stand houdt.

Een goed opgebouwde houtwal heeft een kruidlaag van grassen, bloemen en andere bodemplanten. Daarboven een struiklaag van al dan niet vruchtdragende struiken en daarboven een boomlaag die niet alle zonlicht wegneemt zodat er nog licht genoeg is voor de planten in de onderste etages. Op weg naar paal 8 loopt u langs een flink stuk houtwal waar op een aantal plekken mooi die opbouw van gras, kruidlaag, struiklaag naar boomlaag is te zien. Bijna aan het eind staat in een bocht links van het pad een Hazelaar –een hazelnootstruik zoals u die verderop nog vaker zult tegenkomen. Let op de speciale groeiwijze met veel stammetjes vanuit eenzelfde basis.

► **Paal 8: Dit is het begin van de route door Het Noordelijk Waterwingebied.**

• **Beekdal**

De watergang die we oversteken is de afwatering van de wijk Rustenburg en Bedrijvenpark De Hoef. Eigenlijk een reconstructie van de oorspronkelijke beek die hier ooit gelopen heeft. Al vanaf de 17^e eeuw wordt op kaarten de Groene Steeg vermeld, een landweg die langs een watergang liep. Dit is het laagste deel van het beekdal dat in de ondergrond nog terug te vinden is. Vanaf dit bruggetje wordt –al een aantal jaren– regelmatig het IJsvogeltje gezien. Er wordt zelfs vermoed dat er een aantal broedgevallen zijn geweest.

• **IJsvogeltjes**

Een IJsvogelpaartje heeft ongeveer 5 km. langzaam stromend, relatief schoon en visrijk water nodig. Dat is in en rond Het Waterwingebied dus kennelijk aanwezig. Er gaat het verhaal dat het uiterst schuwe IJsvogeltje aan zijn naam komt omdat hij eigenlijk alleen 's winters gezien werd door vrouwen die de was deden in wakken die speciaal daarvoor in het ijs werden vrijgehouden. Die wakken waren dan de enige plaats waar het IJsvogeltje open water kon bereiken. De laatste jaren gaat het in Nederland behoorlijk goed met het IJsvogeltje, vooral doordat er weinig strenge winters zijn geweest. Zo goed zelfs dat het IJsvogeltje van de Rode Lijst is verdwenen. Toch blijft het een bijzondere ervaring als je zo'n blauwe flits over het water ziet schieten.

► **Paal 9: De Kikkerpoel.**

Na de aanleg van Het Waterwingebied speciaal gegraven en uitgediept om te garanderen dat er altijd water in zou staan, zodat kikkers en padden er hun eieren konden leggen.

De slootjes in dit deel van Het Waterwingebied stromen allemaal naar het Zuiden, in de richting van de Van Randwijck laan. 's Zomers vallen deze slootjes nog wel eens droog. In deze poel blijft dan water staan. In die zin herinnert deze poel ook aan de drenkplaatsen voor vee zoals die in de Gelderse Vallei en ook elders nog voorkomen.

► **Paal 10: Aardbeien, Judasoren en meer lekkers.**

's Zomers strekt zich onder deze struiken een tapijt van kleine aardbeitjes uit. Geen wilde aardbeitjes, maar een uit een tuin ontsnapte soort die hier welig tiert. Weinig smaak, maar wel eetbaar. In natte perioden is hier –op afstervende vliertakken– het Judasoor te vinden. Een eetbare parasitaire paddenstoel die wat lijkt op een opgezwollen bruin oor.

• **Meer lekkers**

In Het Waterwingebied is op allerlei plaatsen voedsel te vinden, zowel voor mens als dier. Hier aardbeitjes en Judasoor. Elders, of in een ander jaargetijde, hazelnoten, bramen, beukenootjes, vlierbloesems en –later– vlierbessen. Op andere plekken weer rozenbottels en lindebloesem. Of brandnetels, lekker gesmoord met een beetje knoflook. Je kunt er zelfs bier van maken. Of mooie blauwe sleedoornbessen, de voorlopers van de gekweekte pruim, smaakmaker in Gin. En dan hebben we het alleen nog maar over wat eetbaar is voor de mens. Voor vogels, insecten en zoogdieren is Het Waterwingebied ook een schatkamer vol voedsel. Anders zouden ze er ook gewoon niet zijn.

▲ Lijsterbes

▼ Judasoor

Boventuintje

► **Paal 11: Fluisterkuil.**

Plek voor ongedwongen samen buiten zijn. Picknick, samen muziek maken, incidentele culturele activiteiten. 's Zomers een plek waar moeders met hun kinderen in de middagpauze overblijven.

Bij de oversteek van het fietspad “Het Onderduikerspad” kunt u kiezen om óf –rechtdoor– de blauwe route te blijven volgen óf –even rechts en dan weer links– de groene route te volgen.

Deze routes vallen voor een klein deel –in het noorden van Het Waterwingebied– samen. Als u eerst de blauwe route volgt kunt u daarna alsnog de groene route volgen en bij paal 19 weer verdergaan met de blauwe route. Zo kunt u ook eerst de groene route volgen en daarna alsnog bij paal 18 de blauwe route afmaken. De beschrijving volgt nu eerst de blauwe route. De beschrijving van de groene route vindt u daarna op blz. 35.

► **Paal 12: Knot-essen.**

Aan uw rechterhand ziet u een aantal knotbomen die ouder zijn dan het aangelegde Waterwingebied. Dit bijzondere rijtje bomen is zelfs een Natuurlijk monument. Niet om dat ze zo heel oud zijn, zo'n 60 jaar waarschijnlijk. Wel omdat ze uniek zijn in Amersfoort. Tot nu toe heeft u in Het Waterwingebied al heel wat knotbomen gezien: knot-wilgen, knot-elzen. Dit zijn knot-essen. De enige knot-essen in Amersfoort.

In het Noordelijk Waterwingebied zijn heel duidelijk de oorspronkelijke erfgrenzen van voor 1970 in stand gehouden. Greppels met knot-bomen. Veel Zwarte Els, herkenbaar aan de altijd nog aanwezige elzenpropfen van vorig jaar. Ook veel wilgen, 's zomers herkenbaar aan de smalle blaadjes.

En hier –vrij uniek– essen als knotbomen. Deze bomen kunnen er goed tegen om met hun wortels in het water te staan. De uitbottende takken werden eens in de zoveel jaar afgezaagd om te dienen als geriefhout: bonenstaken, stelen voor schoppen en harken, palen voor omheiningen e.d. De geknotte bovenkant van deze bomen regent in en vermolmt. Tussen de takken ontstaat een uitstekend microklimaatje waarin al in het vroege voorjaar allerlei groen als paardenbloemen of zelfs hele vlierstruiken ontkiemen. Een soort “boventuintjes”. Door dit inregelen zijn veel knotbomen hol en bieden zo soms een uitstekende overwinterings-, schuil- of nestplaats voor vogels, vlinders en vleermuizen.

► **Paal 13: Oude erfgrenzen**

Op deze plaats is goed te zien hoe de oorspronkelijke erfgrenzen in dit deel van Het Waterwingebied gehandhaafd zijn. Van hier ziet u verschillende greppels lopen, met allemaal hun eigen rij knotbomen erlangs. Eén greppel loopt zelfs helemaal van hier tot aan de spoorlijn, wat soms een prachtige zichtlijn oplevert. Vanaf dit punt is op de kaart, maar ook in het terrein, de typische “knik” in het landschap te zien die al op kaarten uit de 19e eeuw voorkomt. ’s Zomers is hier ook goed te zien hoe de schaapskudde de onderkant van de struiken afgraast, wat soms bijna het beeld van een Afrikaanse Savanne oproept. Dáár giraffen, hier schapen.

• **Bijzondere vlinders**

Hier zijn soms ook de vlindersoorten Boomblauwtje en Eikenpage te zien. In de bosrand staat Vuilboom. Dat is de waardplant –de plant die de rupsen nodig hebben als voedsel– voor het boomblauwtje. Ook de eik –waardplant voor de eikenpage– staat hier onder gunstige omstandigheden. **Vanaf dit punt –tot en met paal 18– vallen de blauwe route**

en de groene route van dit wandelpad gedeeltelijk samen. De routebeschrijving volgt hier de blauwe route. In de beschrijving van de groene route –vanaf pag. 35– zijn deze punten opnieuw opgenomen.

► **Paal 14: Ondoordringbare bosjes**

Aan u rechterhand ziet u een vrij ondoordringbaar bosgedeelte. Deze ondoordringbaarheid is een levensvoorwaarde voor sommige soorten vogels en zoogdieren. Lang niet alle vogels nestelen in bomen. Sommigen maken hun nesten op de grond en willen daar niet gestoord worden. Andere vogels maken hun nesten wel in een boom of struik, maar zijn erg op rust gesteld. Weer andere vogels stellen heel specifieke eisen aan hun nest. Denk aan dode bomen voor spechten, nestholen voor Glanskoppen. In dit gedeelte van Het Waterwingebied broedt wel eens een Sperwer. Ook kan je hier de Vlaamse Gaai tegenkomen, ook al zo'n vogel die zich niet graag laat zien.

• **Gezamenlijke slaapplek.**

In dit speciale bosje overnachten 's winters elke avond duizenden kauwtjes. Elders in Het Waterwingebied overnachten 's winters ook groepen duiven en groepen eksters. In 2006 verscheen een inventarisatie van Broedvogelterritoria in Het Waterwingebied. Een van de conclusies van dit rapport was dat vrijwel alle broedvogels die in dit gebied zouden kunnen broeden er ook inderdaad broeden. En dat er bovendien een aantal vogels broeden waarvan je dat niet meteen zou verwachten. Een andere conclusie was dat die vogels die in Het Waterwingebied broeden er ook in erg grote aantallen broeden. Een bijzonder vogelrijk gebied dus.

► **Paal 15: Nieuwe functie voor afgesloten putten**

Als u hier even naar links het pad inloopt ziet u links weer een waterput. Net daarvoor passeert u weer de greppel die we bij paal 13 zagen beginnen. Naar links kijkt u terug naar paal 13, naar rechts kijkt u vooruit naar paal 16. De put zelf is niet zo interessant. Wel de blik die u van hieruit heeft over een groot, omsloten veld. Nadat de waterwinfunctie van Het Waterwingebied in 2003 werd beëindigd, zijn alle putten afgesloten. Om te voorkomen dat het drinkwaterreservoir in de ondergrond besmet wordt, zijn de pompbuizen van deze putten allemaal –met de hand– opgevuld met leemkorrels. Die zwellen op als ze vochtig worden. Sommige van deze putten –maar dan elders in Het Waterwingebied– krijgen een geheel andere functie. De putten worden ingericht als winterverblijfplaats voor Vleermuizen.

► **Paal 16: De Spoorwegberm**

Uit het “bosgebied” komen we nu weer in het meer open landschap dat ook de Gelderse Vallei kenmerkt: houtwallen rond open velden. Aan de linkerkant weer de greppel die we ook al bij paal 13 en bij paal 15 zagen. Rechts de eerste directe kennismaking met een andere belangrijke ecologische instroom, de spoorzone. Evenals de Barneveldse Beek in het zuiden van Het Waterwingebied, heeft ook de spoorzone een directe verbinding met de Gelderse Vallei. Langs het spoor, maar dan aan de andere kant van de rails, zijn in 2006 spelende jonge bunzings gezien. Bunzings hebben een jachtgebied dat veel groter is dan de 25 ha. van Het Waterwingebied. De ondoordringbare bosjes achter paal 14 zouden echter een belangrijke eerste vestigingsplaats kunnen zijn. Spoorsloten zijn merkwaardig genoeg een soort van vrijplaatsen voor dieren en planten. Zo werd in deze spoorloot een aantal jaren geleden bloeiende Blauwe cichorei aangetroffen.

Greppel

▲ Ijs ▼ Winter

► **Paal 17: Klimaatbosje.**

Rechtdoor komt u uit bij een grasveld aan uw rechterhand. In 2006 is daar –in samenwerking met Het Utrechts Landschap– een “klimaatbosje” geplant door basisschoolleerlingen. Een “klimaatbosje” –drie walnotenbomen geplant in een driehoek– vraagt aandacht voor de milieuproblematiek van CO₂ uitstoot en fijnstof. Het Waterwingebied is nu bij uitstek zo’n gebied dat in een sterk verstedelijkte omgeving een buffer kan zijn. Langs het “klimaatbosje” kunt u Station Schothorst bereiken.

De wandeling door Het Waterwingebied gaat hier linksaf. U bevindt zich hier op een van de hoogste delen van Het Waterwingebied, een dekzandrug. Vanaf nu gaat u in de richting van het oorspronkelijke beekdal.

► **Paal 18: Winterplek voor vissen**

Rechts van het pad ziet u een vijver. Een gegraven, geconstrueerde vijver. Bij de baggeroperatie aan het eind van de 20^e eeuw is in deze vijver een diep gat gegraven om vissen de gelegenheid te geven ’s winters vorstvrij te overwinteren. In en rond deze vijver staat riet dat niet ieder jaar wordt gemaaid. Hier broedt dan ook regelmatig de Rietzanger, een vogeltje dat een grote voorkeur heeft voor meerjarig riet. Aan de oever zijn een aantal toegangen tot de vijver. In een van deze toegangen is een val voor Muskusratten geplaatst. Muskusratten zijn –anders dan hun naam doet vermoeden– meer verwant aan konijnen dan aan ratten. Ze graven holen die slootkanten en dijken kunnen ondermijnen. Vanwege de spoedijk vlak hierachter worden ze hier dus gevangen. Aan de linkerkant van het pad staan –even los van de bosjes – twee lindebomen.

- **Lindebomen**

Lindebomen zijn symbool voor gezamenlijkheid. Daarom zijn ze ook vaak aangeplant op Dorpsbrinken en als Koninginnebomen. Als solitaire bomen zijn ze voor sommige insecten bijzonder verraderlijk. De bloesems geven een heerlijke geur af. Een geur die op grote afstand waarneembaar is. De nectar die de bloesems bieden geeft voor insecten echter niet voldoende energie om de inspanning die het kost om solitaire bomen te bereiken te compenseren. Gevolg: energieverlies en dode insecten rondom solitaire bomen. Hier staan ze echter niet zo solitair. Er zijn bezoekers die speciaal hier Lindebloesems oogsten om zelf thee te maken. Zoals op andere plaatsen bezoekers jonge groene hazelnoten plukken voor hun papegaai of wilde bieslook snijden.

- **Kikkers en padden**

Op dit pad kunt u –in het voorjaar– massaal piepkleine jonge (bruine) kikkers en padden op het pad vinden. Bruine kikkers en padden leven normaal op het droge. Voor hun voortplanting zijn ze –als amfibieën– echter afhankelijk van water. En niet zómaar water. In het voorjaar, op vochtige dagen met een temperatuur boven de 10 graden, trekken alle volwassen kikkers en padden naar hun eigen geboorteplaats. De plasjes en poeltjes waar ze zelf succesvol uit het ei zijn gekomen. Daar paren ze en laten hun duizenden eieren achter in de vorm van kikkerdril of eiersnoeren.

Voor de blauwe route gaat u hier rechtsaf. Voor de groene route gaat u rechtdoor. De routebeschrijving volgt hier verder de blauwe route. De groene route wordt beschreven vanaf pag. 35.

► **Paal 19: Sporen**

Een tweede nachtkraal voor de schaapskudde die hier 's zomers –met herder en honden– het gebied begraast. Tot nu toe hebben we al een aantal sporen van de schaapskudde gezien: schapenpaadjes en afgegraasde struiken.

Verschillende dieren laten verschillende sporen na. Blikjes en verpakkingen zijn een duidelijk signaal voor de aanwezigheid van mensen. Een bosje vol witte vogelpoep is een aanwijzing voor het nachtverblijf van een grote groep kauwtjes. Een plukje veren verradt de aanwezigheid van een roofvogel die hier een prooi geplukt heeft. Afhankelijk van de veertjes kan je nagaan welke roofvogel hier geweest is. Gaatjes in het blad van een plant verraden rupsen. Afhankelijk van de plant kan je dan mogelijk nagaan, welke rups hier aan het eten is en welke vlinder je kan verwachten. Molshopen geven aan dat er Mollen (en dus ook Regenwormen) zijn. Vind je een flink aantal lege gestreepte slakkenhuizen bij elkaar, dan weet je dat er ergens in de buurt een Zanglijster moet zijn. Een flink aantal konijnenkeutels bij elkaar betekenen dat er hier konijnen zijn.

• **Sterrenschot**

Bijzonder in Het Waterwingebied is wel de vondst van “Sterrenschot”, het braaksel van de blauwe reiger die een kikker of pad met eitjes heeft verschalkt. Een vrouwtjeskikker op weg naar haar eigen poel om eieren te leggen, wordt opgeslokt door een reiger. Dat vrouwtje zit vol met eitjes. Eitjes die, eenmaal bevrucht en gelegd, in het water opzwellen tot kikkerdril. Als een reiger zo'n vrouwtje opslokt zetten de eitjes in het maagsap van de reiger uit tot grote klonten kikkerdril. Dat volume kan de maag van de reiger niet aan en daarom braakt hij alles weer uit: sterrenschot.

► **Paal 20: Stuw met pomp**

Oorspronkelijk werd het water van het agrarisch gebied De Hoef –waar overigens ook een oorspronkelijke artesische bron is– langs deze sloot afgevoerd. De waterhuishouding van Bedrijvenpark De Hoef is nu anders geregeld. Daardoor dreigde deze sloot droog te vallen. Het water liep wel weg naar De Van Randwijcklaan, maar er was geen toevoer meer. Door bewonersacties is hier nu –vlak voor de stuw– een pomp aangebracht die het waterpeil van deze sloot in het Noordelijk Waterwingebied op peil houdt.

► **Paal 21: Vleermuizen**

Aan de begroeiing op het veld –veel Pitrus– kan je zien dat de grondwaterstand hier regelmatig wisselt. Nog even wat natter en dit gebied verandert in een Elzenbroekbosje zoals je dat in de Gelderse Vallei regelmatig tegenkomt. Elzen die bijna het hele jaar in het water staan. Dit laagste deel van Het Waterwingebied is het jachtgebied van minstens vier soorten Vleermuizen. Sommige soorten huizen waarschijnlijk in spleten in de flatgebouwen tegenover Het Waterwingebied. Sommige soorten huizen mogelijk in holle bomen in Het Waterwingebied. In de schemering kan je ze –ogenschijnlijk onhandig flapperend– zien jagen boven het water, boven de grasvelden en tussen de bomen van dit deel van Het Waterwingebied.

Even verderop gaat u weer het bruggetje over en bent u terug bij de Skate-baan aan de Van Randwijcklaan, het startpunt van deze wandeling.

▲ De buizerd wacht rustig ▼ op jonge mollen

▲ Schaapskudde ▼ Stuw

ROUTEBESCHRIJVING GROENE ROUTE.

Startpunt: Onderduikerspad tegenover de Fluisterkuil.

► *Paal A: Voetpaadjes*

Een van de minder druk bezochte velden in Het Waterwingebied. In het voorjaar is dit hele veld wit van het Fluitenkruid. We volgen een smal voetpaadje langs de sloot. Tijdens de Groene Route volgen we vooral de smalle voetpaadjes die door gebruikers/bezoekers van Het Waterwingebied zijn uitgelopen. Niet de officiële geasfalteerde paden die oorspronkelijk bedoeld waren om de putten te kunnen onderhouden, maar paadjes die ontstaan zijn uit behoefte. De behoefte om snel door te steken. De behoefte om langs mooie plekjes te lopen. Een kans om bijzondere plekken te zien.

► *Paal B: Knot-essen.*

Aan uw linkerhand ziet u een aantal knotbomen die ouder zijn dan het aangelegde Waterwingebied. Dit bijzondere rijtje bomen heeft zelfs de status van Natuurmonument. Niet om dat ze echt zo heel oud zijn, zo'n 60 jaar waarschijnlijk.

Wel omdat ze uniek zijn Amersfoort. Tot nu toe heeft u in Het Waterwingebied al heel wat knotbomen gezien: knot-wilgen, knot-elzen. Dit zijn knot-essen. De enige knot-essen in Amersfoort.

In het Noordelijk Waterwingebied zijn heel duidelijk de oorspronkelijke erfgrenzen van voor 1970 in stand gehouden. Langs die erfgrenzen stonden knot-bomen. Veel Zwarte Els, herkenbaar aan de altijd nog aanwezige elzenproppen van vorig jaar. Ook veel wilgen, 's zomers herkenbaar aan de smalle blaadjes. En hier –vrij uniek– essen als knotbomen.

Knotbomen stonden langs sloten en greppels. Deze bomen kunnen er goed tegen om met hun wortels in het water te staan. De uitbottende takken werden eens in de zoveel jaar afgezaagd om te dienen als geriefhout: bonenstaken, stelen voor schoppen en harken, palen voor omheiningen e.d. De geknotte bovenkant van deze bomen regent in en vermolmt. Tussen de takken ontstaat een uitstekend microklimaatje om al in het vroege voorjaar allerlei groen als paardenbloemen of zelfs hele vlierstruiken te laten ontkiemen. Een soort van “boventuintjes”. Door dit inregelen zijn veel knotbomen hol en bieden zo soms een uitstekende overwinterings-, schuil- of nestplaats voor vogels, vlinders en vleermuizen.

► **Paal C: Verzet.**

Op deze grasbaan was oorspronkelijk een verbindingsweg tussen de Hogeweg en Bedrijvenpark De Hoef gepland. In het verlengde van de Weg van De Vrijheid. Taai verzet vanuit de wijk Rustenburg in de jaren 80 van de 20^e eeuw heeft de aanleg van deze verbindingsweg voorkomen. En nu is het hier plezierig wandelen.

- **Kikkerpoel**

Rechts ziet u een voorbeeld van een mislukte Kikkerpoel. Deze kikkerpoel is opzettelijk gegraven, net als de kikkerpoel bij paal 9 van deze wandeling. De Kikkerpoel bij paal 9 ligt in het voormalige beekdal. Deze kikkerpoel ligt op een dekzandrug en is niet diep genoeg. Deze poel staat droog in het seizoen dat kikkers en padden behoefte hebben aan water om te paren en eieren af te zetten. Bovendien is deze poel te donker.

- **Pijpenkoppen**

Op dit veld zijn de afgelopen jaren tientallen oude pijpenkoppen gevonden. De Archeologische Dienst van de gemeente Amersfoort heeft ze gedateerd. De hier gevonden koppen stammen uit de 16^e tot 17^e eeuw. Waarschijnlijk zijn ze meegenomen met stadsvuil uit Amsterdam dat als mest voor de tabaksplantages werd gebruikt.

De zeilende voorgangers van De Rode Kaat, het antieke vrachtschip dat aangemeerd ligt aan de Kleine Koppel bij de Koppelpoort, zijn de schepen geweest die het tabaksblad naar Amsterdam brachten en met een lading stadsvuil weer terug kwamen.

Rechts vooruit ziet u een merkwaardig Populierenbosje.

► **Paal D: Populierenbosje.**

U betreedt een merkwaardig populierenbosje. Normaal gesproken zouden populieren niet zo dicht bij elkaar geplant worden. Dit is dan ook niet een gepland en zorgvuldig aangeplant populierenbosje. Dit is het resultaat van een protestactie. Bij de aanleg van de E8, tegenwoordig de A 28 in de jaren 60 van de 20^e eeuw werd een bomenrij van talloze populieren geroid. Die bomenrij functioneerde tot dan als geluidsscherm. Als protest tegen deze kap werden hier de

populierenstaken in de grond gestoken. Het resultaat is een heel bijzonder stakenbos. De populieren hier staan te dicht bij elkaar om volledig uit te groeien. Het gevolg van deze manier van planten is wel een heel bijzondere lichtinval en atmosfeer. Op enig moment moet worden besloten hoe verder met dit bijzondere bosje om te gaan. Saneren of langzaam in elkaar laten storten.

► **Paal E: Voetpad**

Het pad waar u nu op loopt is duidelijk door mensen uitgelopen. Hier loopt u dóór de bosjes waar u op het geasfalteerde pad lángs loopt.

- **Rillen**

Ook hier ziet u –net als op andere plaatsen in Het Waterwingebied– de “rillen”. Langwerpige stapels waarop het snoeihout is neergelegd. Deze rillen zijn –om verschillende redenen– hier te neergelegd. Op deze manier verdwijnt het snoeihout niet uit het bos. Deze rillen zijn bovendien een goede schuil- en nestelplaats voor insecten, kleine zoogdieren en vogels. Daarnaast vormen ze een barrière voor indringers in het bos.

- **Ringen**

Als u goed kijkt ziet u misschien de twee bomen die hier “geringd” zijn. Onderaan de boom is –helemaal rondom– een reep bast weg gehaald. Bomen vervoeren het grondwater dat ze opzuigen door een dun laagje dat vlak onder de bast ligt. Als je de bast en dat laagje weghaalt gaat de boom uiteindelijk dood. En dat is hier ook precies de bedoeling. Want je hebt dode bomen nodig om “holenbroeders” zoals bijvoorbeeld spechten en steenuilen in het gebied te laten broeden.

▲ Pijpenkoppen ▼ Ringen

Ekster

► **Paal F: Ondoordringbare bosjes**

Aan u rechterhand ziet u een vrij ondoordringbaar bosgedeelte. Deze ondoordringbaarheid is een levensvoorwaarde voor sommige soorten vogels en zoogdieren. Lang niet alle vogels nestelen in bomen. Sommigen maken hun nesten op de grond en willen daar niet gestoord worden. Andere vogels maken hun nesten wel in een boom of struik, maar zijn erg op rust gesteld. Weer andere vogels stellen heel specifieke eisen aan hun nest. Denk aan dode bomen voor spechten, nestholen voor Glanskoppen. In dit gedeelte van Het Waterwingebied broedt wel eens een Sperwer. Ook kan je hier de Vlaamse Gaai tegenkomen, ook al zo'n vogel die zich niet graag laat zien.

• **Gezamenlijke slaapplek.**

In dit speciale bosje overnachten 's winters elke avond duizenden kauwtjes. Elders in Het Waterwingebied overnachten 's winters ook groepen duiven en groepen eksters.

• **Vogelrijk**

In 2006 verscheen een inventarisatie van Broedvogelterritoria in Het Waterwingebied. Een van de conclusies van dit rapport was dat vrijwel alle broedvogels die in dit gebied zouden kunnen broeden er ook inderdaad broeden. En dat er bovendien een aantal vogels broeden waarvan je dat niet meteen zou verwachten. Een andere conclusie was dat die vogels die in Het Waterwingebied broeden er ook in erg grote aantallen broeden. Een bijzonder vogelrijk gebied dus. De grote variëteit en afwisseling van vegetatiehoogte zou een van de mogelijke oorzaken voor deze vogelrijkdom kunnen zijn. Veel overgangen van gras naar struiken, van struiken naar bos.

► **Paal G: Lijstersmidse.**

Verschillende vogels eten verschillende soorten voedsel. Vaak is de snavelbouw aangepast aan het soort voedsel. Sommige vogels eten zaden of bessen, andere vogels levende prooi. Dat kan variëren van insecten tot andere vogels. De lijster is dol op huisjesslakken. Vooral op gestreepte huisjesslakken. Maar zo'n huisjesslak heeft zijn huisje niet voor niets. Dat is om hem te beschermen tegen –bijvoorbeeld– hongerige vogels. De lijster heeft daar het volgende op gevonden: hij slaat de slak net zo lang tegen iets hardes tot het huisje breekt. En dan peuzelt hij hem op. Grappig is daarbij dat elke lijster zo zijn eigen vaste plek heeft waar hij zijn slakken bewerkt. Zo'n plek noemt men een lijstersmidse. Zo'n lijstersmidse herken je aan de kapotte slakkenhuisjes die er omheen liggen. Als u goed kijkt ontdekt u misschien verderop een lijstersmidse. Deze lijstersmidse is nu overigens niet meer in gebruik. Het grappige van zo'n stapeltje stenen is dat er een heel klein microklimaatje ontstaat. Stenen houden de warmte langer vast en geven kalk af aan de bodem. Op zo'n bijzondere plekje groeien soms ook heel bijzondere bloemetjes.

► **Paal H: De Spoorwegberm**

Uit het “bosgebied” komen we nu weer in het meer open landschap dat ook de Gelderse Vallei kenmerkt: houtwallen rond open velden. Aan de linkerkant weer de greppel die we ook al bij paal 13 en bij paal 15 zagen. Rechts de eerste directe kennismaking met een andere belangrijke ecologische instroom, de spoorzone. Evenals de Barneveldse Beek in het zuiden van Het Waterwingebied, heeft ook de spoorzone een directe verbinding met de Gelderse Vallei. Langs het spoor, maar dan aan de andere kant van de rails, zijn in 2006 spelende jonge bunzings gezien. Bunzings hebben een jachtgebied dat veel groter is dan de 25 ha. van Het Waterwingebied.

▲ Lijstersmidse ▼ Breedbladwespenorchis

▲ Koolmees ▼ Roodborst

De ondoordringbare bosjes achter paal 14 zouden echter een belangrijke eerste vestigingsplaats kunnen zijn. Spoorsloten zijn merkwaardig genoeg een soort van vrijplaatsen voor dieren en planten. Zo werd in deze spoorloot een aantal jaren geleden bloeiende Blauwe cichorei aangetroffen.

► **Paal 1: Winterplek voor vissen**

Rechts van het pad ziet u een vijver. Een gegraven, geconstrueerde vijver. Bij de baggeroperaties aan het eind van de 20^e eeuw is in deze vijver een diep gat gegraven om vissen de gelegenheid te geven 's winters vorstvrij te overwinteren. In en rond deze vijver staat riet dat niet ieder jaar wordt gemaaid. Hier broedt dan ook regelmatig de Rietzanger, een vogeltje dat een grote voorkeur heeft voor meerjarig riet. Aan de oever zijn een aantal toegangen tot de vijver. In een van deze toegangen is een val voor Muskusratten geplaatst. Muskusratten zijn –anders dan hun naam doet vermoeden – meer verwant aan konijnen dan aan ratten. Ze graven holen die slootkanten en dijken kunnen ondermijnen. Vanwege de spoordijk die vlak hierachter ligt worden ze hier dus gevangen.

Aan de linkerkant van het pad staan twee Lindebomen.

• **Lindebomen**

Lindebomen zijn symbool voor gemeenschapszin. Daarom zijn ze ook vaak aangeplant op Dorpsbrinken en als Koninginnebomen. Als solitaire bomen zijn ze voor sommige insecten bijzonder verraderlijk. De bloesems geven een heerlijke geur af. Een geur die op grote afstand waarneembaar is. De nectar die de bloesems bieden geeft voor insecten echter niet voldoende energie om de inspanning die het kost om solitaire bomen te bereiken te compenseren. Gevolg: energieverlies en dode insecten rondom solitaire (=vrij in het veld

staande) bomen. Hier staan ze echter niet zo solitair. Er zijn bezoekers die speciaal hier Lindebloesems oogsten om zelf thee te maken.

- **Kikkers en padden**

Op dit pad kunt u –in het voorjaar– massaal piepkleine jonge (bruine) kikkers en padden op het pad vinden. Bruine kikkers en padden leven normaal op het droge. Voor hun voortplanting zijn ze –als amfibieën– echter afhankelijk van water. En niet zómaar water. In het voorjaar, op vochtige dagen met een temperatuur boven de 10 graden, trekken alle volwassen kikkers en padden naar hun eigen geboorteplaats. De plasjes en poeltjes waar ze zelf succesvol uit het ei zijn gekomen. Daar paren ze en laten hun duizenden eieren achter in de vorm van kikkerdril of eiersnoeren.

► **Paal J: Jachtgebied**

Het natuurlijk pad voert nu over open veld langs een groepje beuken. U staat nu in feite in het breedste stuk van Het Waterwingebied Hier valt de ruimte binnen de omzoming goed op. Voor sommige roofvogels is deze overgang van randvegetatie bos-velde een prima uitvalbasis om hun prooi te vangen. Aan de rand van de bomen zijn diverse plukplaatsen te vinden. Ook vallen de krentenbomen op, op de afscheiding van het voetbalveld met het ruigere grasveld.

- **Molshopen**

Zowel op het voetbalveld als langs het wandelpad zijn er vaak veel molshopen te zien. Aan de omhooggewerkte aarde kun je zien uit welke grondsoort de bodem bestaat. Lichte aarde geeft aan dat er (dek)zandgrond ligt, donkere aarde geeft weer dat je te maken hebt met beekerdgrond. In de zomertijd levert het bloemrijke grasland hier, met de diverse grassoorten en bloemen voor veel vlinders een goede verblijfplaats op.

► **Paal K: Oude erfgrazen**

Op deze plaats is goed te zien hoe de oorspronkelijke erfgrazen in dit deel van Het Waterwingebied gehandhaafd zijn. Van hier ziet u verschillende greppels lopen, met allemaal hun eigen rij knotbomen erlangs. Eén greppel loopt zelfs helemaal van hier tot aan de spoorlijn, wat soms een prachtige zichtlijn oplevert. Vanaf dit punt is op de kaart, maar ook in het terrein, de typische “knik” in het landschap te zien die al op kaarten uit de 17e eeuw voorkomt. 's Zomers is hier ook goed te zien hoe de schaapskudde de onderkant van de struiken afgraast, wat soms bijna het beeld van een Afrikaanse Savanne oproept. Dáár giraffen, hier schapen.

- **Bijzondere vlinders**

Hier zijn soms ook de vlindersoorten Boomblauwtje en Eikenpage te zien. In de bosrand staat Vuilboom. Dat is de waardplant –de plant die de rupsen nodig hebben als voedsel– voor het boomblauwtje. Ook de eik –waardplant voor de eikenpage– staat hier onder gunstige omstandigheden.

► **Paal L: Biertje?**

Voordat we de groene wandeling beëindigen komen we als het ware door een poortje van drie –nog bescheiden– beukenbomen. In de struiken voor u slingert de Hop zich als lianen door de struiken tot hoog in de bomen. Hop is een onmisbaar ingrediënt voor het maken van bier. In de middeleeuwen was Amersfoort een echte bierstad. Op een gegeven moment waren er honderden brouwerijen in de stad. Veel van die brouwerijen waren echter voor eigen gebruik. Er is zelfs nog een kleine bieroorlog uitgebroken met Amsterdam. Het zuivere Amersfoortse water was het belangrijkste ingrediënt. Vlak buiten de stadsmuren, op de Camp werd hop verbouwd. En verderop, langs de Lagen wegh, het graan.

Vrienden van Het Waterwingebied

De vereniging “Vrienden van Het Waterwingebied” werd opgericht in 2001. Doelstelling van de vereniging is: “het behouden en versterken van de natuurlijke, ecologische en cultuurhistorische waarde(n) van Het Waterwingebied”.

In de dagelijkse praktijk betekent dat aan de ene kant voortdurend alert blijven op mogelijke bedreigingen voor het gebied. Die bedreigingen variëren dan van bouwplannen tot vergunning voor een barbecue feest, het snoei- en maai- beleid, kapvergunningen etc.

Aan de andere kant betekent dat ook: voorlichting en informatie geven over het gebied. Excursies organiseren. Onderzoek entameren. Lespakketten ontwikkelen. Een informatieve site in de lucht houden www.waterwingebied.nl. En –bijvoorbeeld– een wandelroute uitzetten.

Amersfoort

stad met een hart
groen

Dit is het achtste deel uit de serie
“Natuurwandelingen in en om Amersfoort”.
Mooie beschrijvingen van niet al te lange
wandelingen die u vlak in de buurt kunt maken.

Reeds verschenen:

1 Klein Zwitserland

Natuur en cultuur op de Amersfoortse Berg

2 Legendes

Verhalen over planten en bomen op landgoed
“Den Treek” (door IVN Amersfoort en omgeving)

3 Landgoed Schothorst

Natuur en historie in Stadspark Schothorst

4 Van Monnikendam tot Tripmadam

Wandeling langs muurbegroeiingen en
historische plekjes in de oude binnenstad

5 Park Randenbroek

Een wandeling met aandacht voor natuur,
cultuur en historie (door IVN Amersfoort e.o.)

6 Eem- en duinpad

Natuur en historie tussen Amersfoort en Soest

7 Vlinderbaan Amersfoort

Langs vlindertuinen, fladderzomen, architectuur en historie

Heeft u ideeën voor een dergelijke wandeling?
Uw suggesties zijn zeer welkom! Meld ze bij:

Centrum voor Natuur en Milieu Educatie

Landgoed Schothorst

Schothorsterlaan 21

3822 NA Amersfoort

tel. 033 - 46 952 00

e-mail: cnme@amersfoort.nl

www.amersfoort.nl/cnme

Colofon

Uitgave

Vereniging “Vrienden van het Waterwingebied”

www.waterwingebied.nl

(ook voor updates & wijzigingen)

Gemeente Amersfoort

Postbus 4000

3800 EA Amersfoort

Route en teksten

Leejo van Putten

Fotografie

Riekje Hoffman

Met dank aan

Ellen Akkermans, Renée van Assema, Gerard van Haaff,
Roelie Norp, Driëtte Reesinck e.v.a.

Vormgeving en druk

Coers en Roest ontwerpers bno / drukkers te Arnhem

ISBN 978-90-806165-9-2